

Η ποινική προστασία του περιβάλλοντος στην Ελλάδα στο πλαίσιο των Ν. 4037/2012 και 4042/2012

ΑΓΑΠΙΟΣ ΠΑΠΑΝΕΟΦΥΤΟΥ
Καθηγητής Ποινικού Δικαίου,
Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Περίληψη

Αρχικά θα αναφερθούν οι διαστάσεις των περιβαλλοντικών κινδύνων που απειλούν τον πλανήτη (φαινόμενο του θερμοκηπίου-καταστροφή της στιβάδας του όζοντος-μεγέθυνση της μαζικής παραγωγής αποβλήτων-πυρηνικά ατυχήματα-ρύπανση υδάτινου όγκου της γης κ.ά.). Θα ακολουθήσει σύντομη αναφορά στο διεθνές και ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος. Στη συνέχεια η μελέτη, αφού προηγηθεί μια συνοπτική αναφορά στην ιστορική εξέλιξη του ποινικού δικαίου του περιβάλλοντος στην Ελλάδα, θα επικεντρωθεί στην εξέταση του νέου θεσμικού πλαισίου ποινικής προστασίας του περιβάλλοντος στη χώρα μας που ισχύει με τους Ν. 4037/2012 και 4042/2012. Τέλος, θα καταγραφούν τα συμπεράσματα της μελέτης.

1. Η μεγέθυνση των περιβαλλοντικών κινδύνων ως παράγωγο της επικράτησης του οικονομικού φιλελευθερισμού

Η κυρίαρχη θέση της οικονομικής εξουσίας σε όλο το φάσμα των σύγχρονων πολιτικοοικονομικών συσχετισμών που διαμορφώνουν τη νέα τάξη πραγμάτων λειτουργεί αποτρεπτικά για την ανάπτυξη νομοθετικών πρωτοβουλιών ικανών να ανταποκριθούν ουσιαστικά στις κοινωνικές αξιώσεις ενίσχυσης

της περιβαλλοντικής προστασίας. Και τούτο γιατί η πιεστική παρέμβαση του οικονομικού και τεχνοκρατικού κατεστημένου στα εμφανώς αποδυναμωμένα, ως προς τη διαμόρφωση αυτόνομης οικονομικής στρατηγικής, εθνικά κέντρα πολιτικής εξουσίας για την άρση των περιορισμών στην άσκηση της ιδιωτικής επιχειρηματικής πρωτοβουλίας εκδηλώνεται κατ' εξοχήν εκεί όπου εντοπίζονται οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις της επιχειρηματικής πολιτικής των πολυεθνικών οικονομικών κολοσσών.

Πιο συγκεκριμένα, η διαχείριση των προηγμένων τεχνολογιών στη βάση στενά κερδοσκοπικών κριτηρίων και η εντατική εκμετάλλευση, συχνά μέχρι ληηλασίας, των παγκοσμίων αποθεμάτων σε φυσικούς και ενεργειακούς πόρους αποτελούν δύο από τους βασικότερους παράγοντες συσσώρευσης κεφαλαίων στο πεδίο των σύγχρονων τεχνικοοικονομικών δραστηριοτήτων. Συνακόλουθα, οι πανίσχυρες κεφαλαιουχικές ενώσεις που ασκούν την επιχειρηματική τους δράση, λ.χ. στο κύκλωμα της παραγωγής ενέργειας,⁶¹⁴ στη βαριά βιομηχανία (παραγωγής αυτοκινήτων, χάλυβα κ.λπ.) και στη χημική βιομηχανία (φαρμακευτικά παρασκευάσματα, φυτοφάρμακα, καλλυντικά, απορρυπαντικά κ.α.) απαιτούν και κατά κανόνα επιβάλλουν τόσο την απεριόριστη χρήση των επιλεγόμενων ως λιγότερο δαπανηρών πρώτων υλών στις παραγωγικές τους λειτουργίες όσο και την ανεξέλεγκτη αξιοποίηση αυτών των τεχνολογικών μεθόδων για την επεξεργασία τους που επιτυγχάνουν με το μικρότερο κόστος την εκπλήρωση των οικονομικών τους στόχων. Έτσι μια σειρά περιβαλλοντικών κινδύνων με κλιμακούμενη διαρκώς ανοδικά τάση, μερικοί από τους οποίους προσέλαβαν τα τελευταία χρόνια μέγεθος πλανητικής απειλής, συναρτώνται άμεσα με την άρνηση των πολυεθνικών επιχειρήσεων που ελέγχουν ή διαχειρίζονται το παγκόσμιο κύκλωμα βιομηχανικής παραγωγής να περιορίσουν τη χρήση ρυπογόνων τεχνολογιών και να υιοθετήσουν φιλικές προς το περιβάλλον μεθόδους στις παραγωγικές τους δραστηριότητες.

Στις κορυφαίες θέσεις των σύγχρονων κινδύνων κατατάσσεται αναμφισβήτητα η περιβαλλοντική καταστροφή που συντελείται σε όλα τα μήκη και τα πλάτη της γης και βαθμιαία μεγεθύνεται με τη μαζική παραγωγή αποβλήτων κάθε μορφής αλλά και με τη βιολογική απορύθμιση και ανατροπή της ισορροπίας των οικοσυστημάτων του πλανήτη μέσω της υπεράντλησης των υδάτινων αποθεμάτων, της εκτεταμένης αποδάσωσης, της αποστράγγισης λιμνών κ.λπ.

Στις περιβαλλοντικές απειλές πρώτου βαθμού υπάγεται και η παρατηρούμενη τις τελευταίες δεκαετίες αύξηση της θερμοκρασίας της γης που χαρακτηρίζεται ως «φαινόμενο του θερμοκηπίου» και οφείλεται στη δραματική αύξηση του διοξειδίου του άνθρακα στην ατμόσφαιρα. Κύριος παράγων εμ-

614. Πετρέλαιο, φυσικό αέριο, κάρβουνο, λιγνίτης, πυρηνική ενέργεια κ.λπ.

φάνισης και εξέλιξης του «φαινομένου του θερμοκηπίου» είναι η χρήση τεράστιων ποσοτήτων ορυκτών καυσίμων στα κυκλώματα παραγωγής ενέργειας και στη λειτουργία της βιομηχανίας (δυλιστήρια πετρελαίου, βιομηχανίες επεξεργασίας προϊόντων πετρελαίου, μονάδες παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, μεταλλουργική βιομηχανία, χημική και πυρηνική βιομηχανία κ.ά.).

Εξίσου απειλητικές είναι και οι «παράπλευρες» περιβαλλοντικές απώλειες που καταγράφονται με τα φαινόμενα της όξινης βροχής και της καταστροφής της στιβάδας του όζοντος στην ατμόσφαιρα.

Τέλος, άξιες ιδιαίτερης μνείας είναι και οι επιπτώσεις των εφαρμογών της πυρηνικής τεχνολογίας, οι οποίες δεν υστερούν σε μεγέθη ως προς την έκταση και ένταση των επώδυνων για τον άνθρωπο και το περιβάλλον συνεπειών τους. Το πολυσυζητημένο, λόγω του τεράστιου αριθμού των θυμάτων και των ανυπολόγιστων υλικών ζημιών, στον τομέα παραγωγής ενέργειας ατύχημα από τη βλάβη στον πυρηνικό αντιδραστήρα του Tschernobyl με αποτέλεσμα τη διαρροή τεράστιων ποσοτήτων ραδιενέργειας, ίχνη της οποίας εντοπίζονται ακόμη σε όλη την ευρωπαϊκή ήπειρο, αποτελεί μόνο την κορυφή του παγόβουνου. Το πρόσφατο πυρηνικό ατύχημα (Μάρτιος 2011) στη Φουκουσίμα της Ιαπωνίας που εντάσσεται στην ανώτατη κλίμακα πυρηνικών συμβάντων, όπως αυτό του Tschernobyl, και δημιούργησε τεράστιες περιβαλλοντικές συνέπειες σε μεγάλη έκταση γύρω από την περιοχή αλλά και άμεσους κινδύνους για την υγεία και τη ζωή των κατοίκων της, επιβεβαιώνει τη διαρκή απειλή που ενεργοποιεί η κατασκευή πυρηνικών σταθμών παραγωγής ενέργειας με τα παρωχημένα μέτρα ασφάλειας που σήμερα εφαρμόζονται. Οι κίνδυνοι πυρηνικού ολοκαυτώματος από τους εκατοντάδες αντιδραστήρες που λειτουργούν σε όλο τον κόσμο είναι σήμερα ιδιαίτερα ορατοί.⁶¹⁵

2. Δίκαιο και ποινικό δίκαιο του περιβάλλοντος

Το περιβάλλον, είτε ως ενιαίο έννομο αγαθό με πολυδιάστατες λειτουργίες και αντίστοιχες επιφάνειες προσβολής είτε ως περιεκτικός όρος των επιμέρους και αυτοτελώς προστατευόμενων συστατικών του στοιχείων, κατατάσσεται

615. Περισσότεροι από 400 πυρηνικοί αντιδραστήρες λειτουργούν σήμερα σε διάφορες περιοχές του πλανήτη συνθέτοντας ένα εξοντωτικό δίκτυο βραδυφλεγούς αλλά εξοντωτικής, εν δυνάμει, απειλής για ολόκληρο τον κόσμο. Από αυτούς περίπου 150 είναι εγκατεστημένοι στην Ευρώπη. Μερικοί μάλιστα είναι ίδιου τύπου με αυτόν του Τσερνομπίλ ή και ακόμη παλαιότερης τεχνολογίας, όπως του Μποχουνίτσε της Τσεχίας, του Κοζλοντούι της Βουλγαρίας, του Γκράϊφσβαλντ της (πρώην Ανατολικής) Γερμανίας και ακόμη πέντε στρατιωτικών πυρηνικών αντιδραστήρων στη Νότια Καρολίνα και στο Χάνφορντ των ΗΠΑ.

στο εθνικό μας δίκαιο μεταξύ των κοινωνικών αγαθών κεφαλαιώδους σημασίας ιδίως μετά την ανάδειξη στο Σύνταγμα της Ελλάδος, ήδη από το 1975, της προστασίας του ως υποχρέωσης του κράτους.⁶¹⁶

Η εκπλήρωση της συνταγματικής επιταγής στη νομοθετική πρακτική προϋποθέτει όμως την ένταξη της περιβαλλοντικής προστασίας στις θεμελιώδεις κατευθυντήριες του κεντρικού σχεδιασμού της πολιτικής του κράτους. Ιδίως στην εποχή μας που και στον ελλαδικό χώρο εκδηλώνονται ήδη έντονα τα συμπτώματα της σοβαρής περιβαλλοντικής ρύπανσης και υποβάθμισης ενώ και σε γενικότερο επίπεδο η ανθρωπότητα γίνεται μάρτυρας της οικολογικής καταστροφής, η οποία συντελείται σε όλα τα μήκη και τα πλάτη της γης, η ανάδειξη της προστασίας του περιβάλλοντος σε πρόβλημα αιχμής του κράτους και του νομοθέτη αποκτά χαρακτηριστικά συλλογικού κοινωνικού αιτήματος.

Σε αντίθεση όμως με τις κοινωνικές προσδοκίες το κύριο βάρος του κρατικού ενδιαφέροντος είναι σταθερά προσανατολισμένο στην κατά προτεραιότητα κάλυψη των στόχων της οικονομικής ανάπτυξης ενώ οι περιβαλλοντικές συνέπειες αυτής της πολιτικής απλά προσμετρούνται ως «αναπόφευκτο» τίμημα των συμφερόντων της ανάπτυξης. Έτσι, αντί της ποιοτικής βελτίωσης των συνθηκών ζωής αναδεικνύεται ως εθνικός στόχος άμεσης προτεραιότητας η αύξηση των μεγεθών, των ποσοτήτων και των μεριδίων στην οικονομία της αγοράς.

Ενόψει αυτών τόσο η κριτική επισκόπηση της ισχύουσας εθνικής νομοθεσίας για την προστασία του περιβάλλοντος οφείλει να έχει άξονα αναφοράς τα οικονομικοπολιτικά δεδομένα που επιβάλλουν τα όρια ανάπτυξης της νομοθετικής παρέμβασης. Με άλλα λόγια, η εξέταση και ο έλεγχος των συγκεκριμένων νομοθετικών επιλογών καθώς και η αναζήτηση αποτελεσματικότερων τρόπων προληπτικής και κατασταλτικής δράσης των δικαιικών κανόνων για την περιστολή των περιβαλλοντικών προσβολών εξαντλούν τα όριά τους, στο βαθμό που επιδιώκουν να προσελκύσουν το ενδιαφέρον του νομοθέτη, στα πλαίσια που είναι συμβατά με την κατεστημένη οικονομικοπολιτική δομή. Στη

616. Στο άρθρο 24 παρ. 1 του ελληνικού Συντάγματος, μετά τη συνταγματική αναθεώρηση του 2001, ορίζεται ότι «Η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του Κράτους και δικαίωμα του καθενός. Για τη διαφύλαξή του το Κράτος έχει υποχρέωση να παίρνει ιδιαίτερα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας». Το γεγονός ότι το περιβάλλον προστατεύεται ευθέως από το Σύνταγμα με τη θέσπιση ειδικής υποχρέωσης του κράτους να μεριμνά για τη διαφύλαξή του, λαμβάνοντας τα απαραίτητα προληπτικά και κατασταλτικά μέτρα, αποδεικνύει την αναβάθμισή του στο σύστημα των προστατευόμενων κοινωνικών αξιών. Ταυτόχρονα, θεμελιώνει τη σαφή εντολή προς τον εθνικό νομοθέτη να ενεργοποιήσει τους δικαιικούς μηχανισμούς που διαθέτει προκειμένου να υλοποιήσει η πολιτεία στην πράξη τη συνταγματικά επιβεβλημένη επιταγή για την προστασία του περιβάλλοντος.

βάση αυτών των δεδομένων τόσο η κριτική προσέγγιση του ισχύοντος δικαίου του περιβάλλοντος όσο και οι όποιες προτάσεις μεταρρύθμισής του, για να παραμένουν σε ρεαλιστικά πλαίσια και να διεκδικούν την πιθανότητα θετικής ανταπόκρισης από τον νομοθέτη, οφείλουν να ακολουθήσουν την πεπατημένη οδό. Της αναζήτησης, δηλαδή, διορθωτικών και βελτιωτικών αλλαγών του εφαρμοζόμενου κανονιστικού συστήματος που θα είναι ικανές να συνεισφέρουν στην περιστολή σε στοιχειώδη και ανεκτά όρια των περιβαλλοντικών προσβολών, χωρίς να προκαλούν πολιτικό κόστος και ουσιαστικές τριβές με την αναπτυξιακή πολιτική και τις επιλογές της επιχειρηματικής πρωτοβουλίας στο πεδίο των τεχνικοοικονομικών δραστηριοτήτων.

Το ίδιο ισχύει κατ' επέκταση και για τις ποινικές διατάξεις που συγκροτούν το σύστημα ποινικής προστασίας του περιβάλλοντος στο εθνικό μας δίκαιο. Το ποινικό δίκαιο, ως ειδικότερος δικαιοκός κλάδος, ακολουθεί με ανάλογους ρυθμούς τις εξελίξεις που καταγράφονται στη δομή του κοινωνικοπολιτικού συστήματος και επηρεάζουν τη λειτουργία των νομικών κανόνων. Κατά συνέπεια οι κυρίαρχες τάσεις, προτεραιότητες και επιλογές που συγκροτούν τα θεμελιώδη στοιχεία του σύγχρονου κράτους ενσωματώνονται στους αντεγκληματικούς του προσανατολισμούς μέσω της νομοθετικής λειτουργίας και αποτυπώνονται στους ποινικούς κανόνες. Και στο πεδίο, λοιπόν, της προστασίας του περιβάλλοντος, τα περιθώρια χρησιμοποίησης του ποινικού οπλοστασίου που παρέχει στο κράτος τα ισχυρότερα μέσα καταναγκασμού (τις ποινικές κυρώσεις) για την καταστολή των περιβαλλοντικών προσβολών στενεύουν σημαντικά, αφού η δραστική ανάπτυξη του συναντά τους φραγμούς που επιβάλλουν τα συμφέροντα της οικονομίας. Αυτό σημαίνει ότι δυνατότητες πλήρους αξιοποίησης της κατασταλτικής δυναμικής του ποινικού δικαίου για την ενίσχυση της περιβαλλοντικής προστασίας, σύμφωνα με τις παραπάνω επισημάνσεις, αντικειμενικά δεν υπάρχουν. Ωστόσο υπάρχει έδαφος για εκσυγχρονιστικού χαρακτήρα νομοθετικές παρεμβάσεις προκειμένου, τουλάχιστον, να συγκροτηθεί συστηματικά η λειτουργία των ποινικών κανόνων, να συμπληρωθούν τα νομοθετικά κενά, να απαλειφθούν οι αναχρονιστικές και ανακόλουθες ρυθμίσεις και να ελαχιστοποιηθούν τα σφάλματα και οι απρόσφορες, από πλευράς δικαιοπολιτικής, επιλογές.

3. Η ποινική προστασία του περιβάλλοντος στην Ελλάδα

3.1 Η παλαιότερη νομοθεσία

Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1970 δεν μπορούσε να γίνει λόγος στη χώρα

μας για συγκεκριμένο νομοθετικό καθεστώς προστασίας του περιβάλλοντος. Στο έως τότε ισχύον σχετικό κανονιστικό πλαίσιο εντοπίζονται βέβαια αρκετές ρυθμίσεις σε παλαιά και νεότερα νομοθετήματα που έστω ευκαιριακά ή αποσπασματικά συνδέονται με την προστασία περιβαλλοντικών αγαθών χωρίς όμως να μπορεί να γίνει λόγος για στοιχειώδη σχεδιασμό, αναπτυξιακές και χωροταξικές αρχές και συγκροτημένη δικαιοπολιτική των επιχειρούμενων παρεμβάσεων. Επιπλέον οι διαρκείς τροποποιήσεις αυτών των νομοθετημάτων, η εμπλοκή και διάσπαση αρμοδιοτήτων των διάφορων διοικητικών αρχών που είχαν την εποπτεία εφαρμογής τους προκαλούσαν σύγχυση στους διοικούμενους αλλά και στις ίδιες τις αρχές, όχι σπάνια δε και στους εφαρμοστές του δικαίου ως προς τις ισχύουσες σε κάθε περίπτωση διατάξεις.⁶¹⁷

Στα βασικά νομοθετήματα μέχρι και την περίοδο αυτή που έχουν σχέση με την προστασία του περιβάλλοντος και παράλληλα περιέχουν ποινικές διατάξεις εντάσσεται ο Ν. ΔΚΣΤ'/1912 «Περί των όρων ιδρύσεως βιομηχανικών εργοστασίων», όπως συμπληρώθηκε και τροποποιήθηκε στη συνέχεια με τους νόμους 2943/1922 και 3214/1955. Οι ποινικές κυρώσεις του άρθρου 6 του παραπάνω νόμου αποτέλεσαν την ιστορική αφετηρία πρόσδεσης ποινικών κανόνων σε διοικητικά νομοθετήματα που περιέχουν ρυθμίσεις και περιβαλλοντικού χαρακτήρα. Ακολούθησε σειρά νόμων και διαταγμάτων με τα οποία εξαντλείται η συμβολή του ποινικού δικαίου στο «δίκαιο του περιβάλλοντος» αυτής της εποχής. Ανάμεσά τους ξεχωρίζουν ο Α.Ν. 2344/1940 «περί αιγιαλού και παραλίας» (ποινικές κυρώσεις στο άρθρο 24), ο Α.Ν. 2520/1940 «περί υγειονομικών διατάξεων», όπως τροποποιήθηκε στη συνέχεια (ποινικές κυρώσεις στα άρθρα 3 και 9), ο Α.Ν. 966/1946 «περί τροποποίησης διατάξεων του Α.Ν. της 3.6.1935 «περί ιδρύσεως και επεκτάσεως βιομηχανιών» (ποινικές κυρώσεις στο άρθρο 1), ο Ν. 4481/1965 «περί αδειών εγκαταστάσεως κ.λπ. βιομηχανιών και βιοτεχνιών» (ποινικές κυρώσεις στο άρ. 3), το Ν.Δ. 86/1969 «Δασικός Κώδιξ», το οποίο υπέστη αλλεπάλληλες τροποποιήσεις (ποινικές κυρώσεις στα άρ. 268, 280, 282, 286, 287 και 288), το Ν.Δ. 420/1970 «Αλιευτικός Κώδιξ» (ποινικές κυρώσεις στα άρθρα 4-8, 17, 18, 20, 137-145 και 147), το Ν.Δ. 854/1971 «περί των όρων ιδρύσεως και λειτουργίας πυρηνικών εγκαταστάσεων» (ποινικές κυρώσεις στο άρθρο 6) και το Ν.Δ. 181/1974 «περί προστασίας εξ ιοντιζουσών ακτινοβολιών» (ποινικές κυρώσεις στο άρθρο 8).

Άξιο ιδιαίτερης μνείας είναι το γεγονός ότι στα νομοθετήματα αυτά δεν γίνεται καμία αναφορά στην προστασία του περιβάλλοντος ούτε και με τη μορφή γενικότερου κινήτρου μεταξύ αυτών που ώθησαν το νομοθέτη στη θέσπισή

617. Για τα προβλήματα που αντιμετώπιζαν τα δικαστήρια της ουσίας βλ. το παράδειγμα που αναφέρει ο Δεοβέντζας, «Η ρύπανσις του περιβάλλοντος και η ποινική της αντιμετώπιση», Ποινικά Χρονικά ΚΖ' (1977), σελ. 623.

τους. Με άλλα λόγια στο πλέγμα των κανόνων τους που καταγράφεται η παρέμβαση του κράτους της περιόδου αυτής σε ποικίλες επαγγελματικές, τεχνικές κ.λπ. δραστηριότητες η προστασία του περιβάλλοντος δεν εμφανίζεται ως νομοθετικός στόχος. Οι σχετικές διοικητικές ρυθμίσεις και οι κυρώσεις που τις πλαισιώναν απέβλεπαν είτε στον περιορισμό των κινδύνων ζωής και υγείας καθώς και των δυσμενών επιδράσεων (θόρυβος-μολύνσεις) για περζοίκους και εργαζόμενους από τη λειτουργία εργοστασίων, βιοτεχνιών και άλλων εγκαταστάσεων είτε στην προστασία της δημόσιας υγείας (λ.χ. οι υγειονομικές διατάξεις) είτε τέλος στην προστασία της περιουσίας του δημοσίου και του φυσικού πλούτου της χώρας (δασικός-αλιευτικός κώδικας). Κατά συνέπεια οι προβλεπόμενες ποινικές κυρώσεις, σε συστοιχία με το περιεχόμενο των νομικών κανόνων και την εκπεφρασμένη βούληση του νομοθέτη, υπηρετούσαν πρωτογενώς την προστασία άλλων αγαθών (ζωή, υγεία, δασικό πλούτο της χώρας) και δευτερογενώς - εκ των πραγμάτων λόγω της φυσικής σύνδεσης των σχετικών ρυθμίσεων - την προστασία του περιβάλλοντος. Το τελευταίο όχι μόνο δεν απολάμβανε αυτοτελούς έννομης προστασίας αλλά δεν περιλαμβανόταν ούτε στις πλευρικές παραμέτρους της νομοθετικής μέριμνας.

Η νομολογία της περιόδου αυτής απλά ακολουθεί. Χωρίς ερείσματα στοιχειώδους οικολογικού προσανατολισμού από την πλευρά της νομοθετικής σκέψης τα ποινικά δικαστήρια αποσυνδέουν την εφαρμογή των παραπάνω νομοθετημάτων από την προστασία των περιβαλλοντικών αγαθών. Έτσι αναγνωρίζουν στις ρυθμίσεις τους ως αντικείμενα έννομης προστασίας την κοινή ασφάλεια, την υγεία των εργαζομένων και τη δημόσια υγεία (λ.χ. στις υγειονομικές διατάξεις και στους κανόνες για τη λειτουργία των βιομηχανικών και βιοτεχνικών εγκαταστάσεων)⁶¹⁸ ή το φυσικό εθνικό πλούτο της χώρας και την περιουσία του δημοσίου (στα σχετικά με τα δάση, την αλιεία κ.λπ. νομοθετήματα).⁶¹⁹

Όσον αφορά τις τυποποιούμενες αξιόποινες συμπεριφορές κυριαρχούν τα εγκλήματα αφηρημένης διακινδύνευσης. Το βάρος, δηλαδή, της ποινικής καταστολής στα προαναφερθέντα νομοθετήματα επικεντρώνεται στην πρόληψη με την απλουστευτική διαδικασία εγκληματοποίησης της μη συμμόρφωσης στις διοικητικές διατάξεις (όρους, περιορισμούς, μέτρα, απαγορεύσεις) που απο-

618. Βλ. ενδεικτικά ΑΠ 790/72, 361/73, Ποινικά Χρονικά ΚΓ' (1973), σελ. 47, 552, ΑΠ 345/74, Ποινικά Χρονικά ΚΔ' (1974), σελ. 650, ΑΠ 606/75, 207/76, Ποινικά Χρονικά ΚΣΤ' (1976), σελ. 35, 641, ΑΠ 552/77, Ποινικά Χρονικά ΚΖ (1977), σελ. 855, ΑΠ 306/79, Ποινικά Χρονικά ΚΘ' (1979), σελ. 493, ΑΠ 1386/84, Ποινικά Χρονικά ΛΕ' (1985), σελ. 385.

619. Βλ. ΑΠ 1073/72, Ποινικά Χρονικά ΚΓ' (1973), σελ. 265, ΑΠ 731/75, Ποινικά Χρονικά ΚΣΤ' (1976), σελ. 130, ΑΠ 130/81, Ποινικά Χρονικά ΛΑ' (1981), σελ. 488, ΑΠ 1661/82, 60/83, 713/83, Ποινικά Χρονικά ΛΓ' (1983), σελ. 612, 701, 932, ΑΠ 1309/83, Ποινικά Χρονικά ΛΔ' (1984), σελ. 215, ΠλημΓρεβ 408/83, Ποινικά Χρονικά ΛΔ' (1984), σελ. 626, ΑΠ 308/84, Ποινικά Χρονικά ΛΔ' (1984), σελ. 815.

βλέπουν στην οριοθέτηση της επιτρεπτής άσκησης κινδυνωδών τεχνικοοικονομικών δραστηριοτήτων.

3.2 Η σύγχρονη νομοθεσία

Στα βασικά νομοθετήματα που καθορίζουν τη σύγχρονη πορεία του δικαίου του περιβάλλοντος στη χώρα μας, πέραν του βασικού θεσμικού πλαισίου που τέθηκε σε ισχύ με το Ν. 1650/1986,⁶²⁰ η ποινικού χαρακτήρα προστασία ενσωματώνεται, κατά κανόνα συστηματικά, στο εκάστοτε προβλεπόμενο κυρωτικό πλαίσιο των σχετικών ρυθμίσεων. Ποινικές διατάξεις περιέχονται στο βασικό έως και σήμερα νομοθέτημα για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος τον Ν. 743/1977 «Περί προστασίας του θαλασσίου περιβάλλοντος και ρυθμίσεως συναφών θεμάτων», και ειδικότερα στο άρθρο 13,⁶²¹ στον Ν. 721/1977 «Περί εγκρίσεως, κυκλοφορίας και ελέγχου των γεωργικών φαρμάκων ως και ρυθμίσεως συναφών θεμάτων» (άρθρο 31), ο Ν. 998/1979 «Περί προστασίας των δασών και των δασικών εν γένει εκτάσεων της χώρας» (άρθρο 68 επ.)⁶²² και ακόμη στους νόμους 1515/1985 «Ρυθμιστικό σχέδιο και πρόγραμμα προστασίας περιβάλλοντος της ευρύτερης περιοχής της Αθήνας» και 1561/1985 «Ρυθμιστικό σχέδιο και πρόγραμμα προστασίας περιβάλλοντος της ευρύτερης περιοχής της Θεσσαλονίκης και άλλες διατάξεις». Στα δύο αυτά νομοθετήματα και μόνο για την παράβαση των άρθρων 11 και 12 τόσο του Ν. 1515 όσο και του Ν. 1561, προβλέπονται οι ποινικές κυρώσεις του Ν. 1650/1986 μετά τη θέση σε ισχύ του τελευταίου. Παράλληλα ποινικές διατάξεις προβλέπονται και σε αρκετούς άλλους νόμους που εξειδικεύουν το πολυδιάστατο νομικό πλαίσιο της εθνικής πολιτικής για την προστασία του περιβάλλοντος.⁶²³

620. Σε ότι αφορά τον Ν. 1650/1986 «Για την προστασία του περιβάλλοντος» και την μετέπειτα τροποποίησή του από τον Ν. 4042/2012 θα γίνει ειδική αναφορά λίγο παρακάτω.

621. Στο άρθρο 13 του ανωτέρω νόμου προβλέπονται δύο βασικά εγκλήματα βλάβης: η εκ προθέσεως (παρ. 1α-i) και η εξ αμελείας (παρ. 1α-ii) σοβαρή ρύπανση του θαλάσσιου περιβάλλοντος. Παράλληλα προβλέπεται και η διακεκομμένη παραλλαγή της σοβαρής ρύπανσης από την οποία μπορεί να προκύψει κίνδυνος ζημιάς ή βλάβης σε πρόσωπα ή πράγματα στην παρ. 1α-i εδαφ. β'. Βλ. ειδικότερα Μοροζίνη, Ι., Περιβάλλον ΙΙΙ, στο: Σ.Κ. Παύλου & Θ.Π. Σάμιου (έκδ. επμ.), *Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι*, Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2012, σελ. 1 επ., Δημητράτο, Ν., «Το πρόβλημα των ποινικών κυρώσεων για τη θαλάσσια ρύπανση», *ΠοινΧρ ΝΔ* (2004), σελ. 1062 επ., Αναγνωστόπουλο, Η., «Η ποινική προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος» στο: *Ποινική Προστασία του Περιβάλλοντος, Πρακτικά του Ε' Πανελληνίου Συνεδρίου της Ελληνικής Εταιρείας Ποινικού Δικαίου*, 1996, σελ. 82 επ.

622. Βλ. αναλυτικά Παπανεοφύτου, Α., *Ποινικό Δίκαιο. Κράτος και τεχνολογικοί κίνδυνοι*, τ. Α', 1997, σελ. 246 επ.

623. Όπως οι Ν. 855/1978 και 1147/1981 που κυρώνουν διεθνείς συμβάσεις (Βαρελώνης,

3.2.1 Ο Ν. 1650/1986

Ο Ν. 1650/1986 «Για την προστασία του περιβάλλοντος» θεσπίστηκε για να προσφέρει, σύμφωνα με τις νομοθετικές εξαγγελίες, ένα συνολικό και αποτελεσματικό θεσμικό πλαίσιο για την προστασία του περιβάλλοντος ικανό να αντεπεξέλθει στις αυξημένες κοινωνικές αξιώσεις άμεσης και δραστηκής παρέμβασης της πολιτείας στο κρίσιμο αυτό πεδίο. Πρόκειται για ένα αρκετά εκτενές νομοθέτημα αποτελούμενο από 33 άρθρα. Στις γραμμές του συμπυκνώνει τις θεμελιώδεις αρχές, τους σκοπούς και τις κατευθύνσεις της εθνικής μας περιβαλλοντικής πολιτικής. Περαιτέρω, κατοχυρώνει θεσμικά τις κύριες προϋποθέσεις που απαιτούνται για τη λειτουργία των επικίνδυνων για το περιβάλλον έργων και δραστηριοτήτων και συγκροτεί το βασικό κανονιστικό καθεστώς αναφορικά με τα μέτρα και τους περιορισμούς για την αποτροπή της ρύπανσης και υποβάθμισης του περιβάλλοντος. Τέλος, σε γενικότερο επίπεδο, συγκροτεί συστηματικά το δικαιϊκό πλαίσιο διασφάλισης και βελτίωσης των περιβαλλοντικών όρων αλλά και αποκατάστασης των διαπιστούμενων ζημιών. Εκ των πραγμάτων λοιπόν αποτελεί τη θεσμική βάση όλου του οικοδομήματος του ισχύοντος δικαίου του περιβάλλοντος.

Όσον αφορά στις ποινικές διατάξεις του Ν. 1650/1986 που προβλέπονται στο άρθρο 28, λόγω των ριζοσπαστικών αλλαγών που υπέστησαν από τον Ν. 4042/2012, θα εξεταστούν στο πλαίσιο των τροποποιήσεων που εισήγαγε ο Ν. 4042/2012.⁶²⁴

3.2.2 Ο Ν. 4042/2012

Σαρωτικές αλλαγές στο σύστημα της ποινικής προστασίας του περιβάλλοντος επέφερε ο Ν. 4042/2012 «Ποινική προστασία του περιβάλλοντος - Εναρμόνιση με την Οδηγία 2008/99/ΕΚ - Πλαίσιο παραγωγής και διαχείρισης αποβλήτων - Εναρμόνιση με την οδηγία 2008/98/ΕΚ - Ρύθμιση θεμάτων Υπουργείου Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής» που τροποποιεί στο με-

Λονδίνου κ.α.) για τη ρύπανση της θάλασσας (οι ποινικές κυρώσεις είναι ίδιες με αυτές που προβλέπονται στο άρθρο 13 του Ν. 743/1977), ο Ν. 1327/1983 για την αντιμετώπιση εκτάκτων επεισοδίων ρύπανσης του περιβάλλοντος (ποινικές κυρώσεις στην παρ. 4 του άρθρου 3), ο Ν. 1565/1985 για τα λιπάσματα (ποινικές κυρώσεις στο άρθρο 11), ο Ν. 1740/1987 για την προστασία κοραλλιογενών σχηματισμών κ.λπ. (ποινικές κυρώσεις στο άρθρο 2, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 8, παρ. 2 και 3 του Ν. 2040/1992) κ.ά.

624. Για τις ποινικές διατάξεις του άρθρου 28 του Ν. 1650/1986 με την αρχική διατύπωσή τους και τις σχετικές παρατηρήσεις, βλ. Παπανοφεύτου, Ποινικό Δίκαιο, 1997, όπ.π., σελ. 255 επ.

γαλύτερο μέρος τους τις ποινικές διατάξεις του άρθρου 28 του Ν. 1650/1986. Όπως επισημαίνεται στην Αιτιολογική Έκθεση του νόμου, στην ενότητα Α εμπεριέχονται οι διατάξεις μεταφοράς στην ελληνική έννομη τάξη της Οδηγίας 2008/99/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 17ης Νοεμβρίου 2008 «σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος μέσω του ποινικού δικαίου», ενώ στην ενότητα Β ενσωματώνεται στο εθνικό μας δίκαιο η Οδηγία πλαίσιο 2008/98/ΕΚ «για τα απόβλητα» του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 19ης Νοεμβρίου 2008.⁶²⁵

Βασικός σκοπός του νόμου, σύμφωνα με το άρθρο 1, είναι η θέσπιση αποτρεπτικών, αποτελεσματικών και αναλογικών κυρώσεων, μέσω του ποινικού δικαίου, «για τις περιπτώσεις που προκαλείται ή ενδέχεται να προκληθεί ρύπανση ή υποβάθμιση του περιβάλλοντος, με σκοπό τη διασφάλιση της αποτελεσματικής ποινικής προστασίας του».

Στα βασικά χαρακτηριστικά των τροποποιήσεων που εισάγει ο νέος νόμος περιλαμβάνονται αφενός οι αυστηρότερες ποινικές κυρώσεις κατά των παραβατών της περιβαλλοντικής νομοθεσίας και αφετέρου η διεύρυνση των αξιόποινων παραβατικών συμπεριφορών. Παράλληλα εισάγονται και άλλες τροποποιήσεις που ενισχύουν την κατασταλτική αντίδραση στα περιβαλλοντικά εγκλήματα τόσο από πλευράς ουσιαστικού (π.χ. ένταξη των εγκλημάτων κατά του περιβάλλοντος σε αυτά της εγκληματικής οργάνωσης του άρθρου 187 ΠΚ) όσο και από πλευράς δικονομικού δικαίου (π.χ. επέκταση της δυνατότητας αξιοποίησης των ανακριτικών πράξεων του άρθρου 253Α του ΚΠΔ και στις κακουρηγηματικού χαρακτήρα πράξεις του τροποποιηθέντος άρθρου 28 του Ν. 1650/1986).

Ειδικότερα αξίζει επισημάνσης η τροποποίηση που εισάγει ο Ν. 4042/2012 σε ότι αφορά τα φυσικά πρόσωπα, στα οποία αναγνωρίζεται ιδιαίτερη νομική υποχρέωση. Η νέα νομοθετική διατύπωση του άρθρου 7 παρ. 4 διευρύνει ουσιαστικά τον κύκλο των υπόλογων φυσικών προσώπων, στα οποία απονέμεται ιδιαίτερη νομική υποχρέωση τήρησης της περιβαλλοντικής νομοθεσίας στο πλαίσιο της δραστηριότητας νομικών προσώπων. Συγκεκριμένα, επεκτείνεται πλέον σε κάθε φυσικό πρόσωπο που κατέχει «ιθύνουσα θέση» σε νομικό πρόσωπο, πέραν αυτών που αναφέρονται ειδικά (πρόεδροι διοικητικών συμβουλίων, εντεταλμένοι ή διευθύνοντες σύμβουλοι κ.ά.).⁶²⁶

Περαιτέρω, εκτός από την υιοθέτηση ενός αρκετά αυστηρότερου πλαισίου ποινικών κυρώσεων (που στις βαρύτερες περιπτώσεις γίνεται κακουρηγηματικής μορφής) γίνεται ευθέως αντιληπτή η πρόθεση του νομοθέτη πρόσθετης

625. Βλ. σελ. 1 και 3 της Αιτιολογικής Έκθεσης.

626. Για τον ορισμό της έννοιας «ιθύνουσα θέση», βλ. άρθρο 4 παρ. 2 Ν. 4042/2012.

ενίσχυσης της αυτονόμησης του περιβάλλοντος ως ποινικά προστατευόμενου εννόμου αγαθού με την αποσύνδεση της ποινικής ευθύνης, ακόμη και στις αναβαθμιζόμενες σε κακουργήματα περιβαλλοντικές βλάβες, από την πρόκληση κινδύνου ή βλάβης σε άνθρωπο.

Συγκεκριμένα, το βασικό έγκλημα της πρόκλησης ρύπανσης ή υποβάθμισης του περιβάλλοντος τιμωρείται πλέον με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον ενός έτους ή και χρηματική ποινή (άρθρο 7 παρ. 2 του Ν. 4042/2012) αντί της προηγούμενης αντίστοιχης διάταξης του άρθρου 28 παρ. 1 εδάφ. α) που πρόβλεπε ποινή φυλάκισης από τρεις μήνες έως δύο έτη και χρηματική ποινή.

Στην παρ. 1 του άρθρου 28 του Ν. 1650/1986, όπως αντικαταστάθηκε από την παρ. 1 του άρθρου 7 του Ν. 4042/2012, προβλέπεται ποινή φυλάκισης έως δύο ετών ή και χρηματική ποινή σε όποιον ασκεί δραστηριότητα ή επιχείρηση, χωρίς την απαιτούμενη, σύμφωνα τις διατάξεις του νόμου αυτού, άδεια ή έγκριση ή υπερβαίνει τα όρια της άδειας ή έγκρισης που του έχει χορηγηθεί και υποβαθμίζει το περιβάλλον.

Με το άρθρο 7 παρ. 3 εδάφ. (α) του Ν. 4042/ 2012 αντικαθίσταται η παρ. 3 του άρθρου 28 του Ν. 1650/1986 και προστίθεται ως επιβαρυντική περίπτωση η πρόκληση ρύπανσης ή υποβάθμισης του περιβάλλοντος με σκοπό τον προσπορισμό οικονομικού οφέλους (φυλάκιση τουλάχιστον δύο ετών ή και χρηματική ποινή), ενώ στο εδάφ. β' αποκτά κακουργηματικό χαρακτήρα (κάθειρξη έως δέκα έτη) η τέλεση του εγκλήματος με συνολικό οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος που υπερβαίνει τις 73.000 ευρώ ή όταν πρόκειται για πρόσωπο που διαπράττει περιβαλλοντικά εγκλήματα κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια και το όφελος υπερβαίνει τα 15.000 ευρώ.

Περαιτέρω, στο εδάφ. γ' του άρθρου 7 παρ. 3 ποινικοποιείται η πρόκληση κινδύνου σοβαρής ή ευρείας ρύπανσης ή υποβάθμισης ή οικολογικής και περιβαλλοντικής διατάραξης ή καταστροφής. Έτσι, ο νομοθέτης δείχνει συνεπής αφενός με την αξίωση ενίσχυσης της προληπτικής αντίδρασης του ποινικού δικαίου εκεί όπου η περιβαλλοντική βλάβη δημιουργεί κίνδυνο σοβαρής οικολογικής καταστροφής, και δημιουργεί αφετέρου ένα αναγκαίο σκαλοπάτι διαβάθμισης του εγκληματικού αδίκου (πλημμέλημα) προκειμένου να θεμελιώσει την ποινική καταστολή σε βαθμό κακουργήματος στο εδάφ. ε' μορφών ρύπανσης ή υποβάθμισης του περιβάλλοντος που έχουν ως επακόλουθο τη σοβαρή ή ευρεία ρύπανση ή υποβάθμιση/οικολογική και περιβαλλοντική διατάραξη.

Επιπλέον, αξίζει να αναφερθεί ότι τροποποιούνται επί το αυστηρότερο, και μάλιστα αποκτούν κακουργηματικό χαρακτήρα, οι περιπτώσεις δημιουργίας κινδύνου θανάτου ή βαριάς σωματικής βλάβης σε άνθρωπο ή έμβρυο εξαιτίας ρύπανσης ή υποβάθμισης του περιβάλλοντος (άρθρο 7 παρ. 3 εδάφ.

δ'), ενώ αναλογικά αυστηρότερη γίνεται και η επέλευση του αποτελέσματος (πρόκληση θανάτου σε έμβρυο ή άνθρωπο ή βαριάς σωματικής βλάβης σε νεογνό ή άνθρωπο (άρθρο 7 παρ. 3 εδάφ. ε').

Συμπληρωματικά τώρα μπορούν να αναφερθούν και κάποιες άλλες τροποποιήσεις που επέφερε ο Ν. 4042/2012, οι οποίες επιβεβαιώνουν περαιτέρω την αναβάθμιση του ενδιαφέροντος του ποινικού νομοθέτη στο πεδίο της περιβαλλοντικής προστασίας:

Με το άρθρο 8 του ανωτέρω νόμου προστίθενται στα εγκλήματα που προβλέπονται στο άρθρο 187 ΠΚ (εγκληματική οργάνωση) και τα κακουργήματα της νομοθεσίας για την προστασία του περιβάλλοντος, ενώ εντάσσονται στις περιπτώσεις νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και αυτές που προβλέπονται και τιμωρούνται από τις διατάξεις του άρθρου 28 παρ. 3 εδάφ. α'. Επιπλέον προστίθεται στα κακουργήματα του άρθρου 4 παρ. 1 του Ν. 2225/1994 «Για την προστασία της ελευθερίας της ανταπόκρισης και επικοινωνίας και άλλες διατάξεις», στα οποία είναι επιτρεπτή η άρση του απορρήτου για τη διακρίβωσή τους, και αυτά που προβλέπονται στο άρθρο 28 του Ν. 1650/1986.

3.2.3 Ο Ν. 4037/2012

Η ποινική προστασία του περιβάλλοντος εμπλουτίζεται περαιτέρω με τον Ν. 4037/2012 που θεσπίζει ειδικές ποινικές διατάξεις για τη ρύπανση από πλοία.⁶²⁷

Με τις διατάξεις του νομοθετήματος αυτού εναρμονίζεται το εθνικό μας δίκαιο προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2005/35/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 7ης Σεπτεμβρίου 2005 σχετικά με τη ρύπανση από πλοία και τη θέσπιση κυρώσεων, περιλαμβανομένων και των ποινικών κυρώσεων, για αδικήματα ρύπανσης (L 255), που τροποποιήθηκε στη συνέχεια με την Οδηγία 2009/123/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 21ης Οκτωβρίου 2009 (L 280).

Με τον Ν. 4037/2012 θεσπίζονται, όπως δηλώνεται στο άρθρο 1, αποτρεπτικές, αποτελεσματικές και αναλογικές ποινικές και διοικητικές κυρώσεις, όταν προκαλείται ή ενδέχεται να προκληθεί ρύπανση ή υποβάθμιση του θα-

627. Ν. 4037/2012 «Για την προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2005/35/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 7ης Σεπτεμβρίου 2005 σχετικά με τη ρύπανση από τα πλοία και τη θέσπιση κυρώσεων, περιλαμβανομένων των ποινικών κυρώσεων, για αδικήματα ρύπανσης (L255), η οποία τροποποιήθηκε με την οδηγία 2009/123/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 21^{ης} Οκτωβρίου 2009 (L 280) και άλλες διατάξεις.»

λασσίου περιβάλλοντος, με σκοπό, όπως επισημαίνεται στο ίδιο άρθρο, να διασφαλιστεί η αποτελεσματική ποινική προστασία του.

Πρόκειται για ένα νομοθέτημα με διευρυμένη ισχύ των ποινικών διατάξεων του αφού, σύμφωνα με το άρθρο 3 του νόμου, εφαρμόζονται σε όλες τις πράξεις ρύπανσης από πλοία, είτε αυτές τελούνται στα εσωτερικά ύδατα κράτους-μέλους, είτε στα στενά που χρησιμοποιούνται για τη διεθνή ναυσιπλοΐα, είτε στην ανοικτή θάλασσα. Με άλλα λόγια, τα εγκλήματα αυτά αποκτούν χαρακτηριστήρα διεθνών εγκλημάτων.⁶²⁸

Οι ποινικές διατάξεις του νόμου περιλαμβάνονται στο άρθρο 6, με τίτλο «Ποινικά αδικήματα», που αποτελούν εισαγόμενες από την Οδηγία ποινικές υποστάσεις. Πρόκειται για ένα ειδικό νομικό καθεστώς, σε σύγκριση με το ν. 743/1977 «περί προστασίας του θαλασσίου περιβάλλοντος και ρυθμίσεως συναφών θεμάτων» και τον Ν. 1650/1986, το οποίο ρυθμίζει αποκλειστικά τις προσβολές του θαλασσίου περιβάλλοντος μόνο από τις απορρίψεις συγκεκριμένων ρυπογόνων ουσιών από πλοία. Κατά συνέπεια, οι θεσπιζόμενες ρυθμίσεις, ως ειδικές, υπερισχύουν κάθε άλλης διάταξης και ιδίως των διατάξεων του Ν. 743/1977 και του Ν. 1650/1986, οι οποίες τότε μόνο εφαρμόζονται όταν οι διατάξεις του άρθρου 6 του Ν. 4037/2012 δεν ευρίσκουν έδαφος εφαρμογής.⁶²⁹

Ειδικότερα, στο άρθρο 6 του Ν. 4037/2012 τιμωρείται τόσο η εκ δόλου όσο και η εξ αμελείας πρόκληση θαλάσσιας ρύπανσης. Θα πρέπει να επισημανθεί ότι για την πλήρωση της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος δεν αρκεί η απόρριψη ρυπογόνων ουσιών από πλοίο. Απαιτείται η απόρριψη να προκαλεί υποβάθμιση της ποιότητας του θαλάσσιου ύδατος.⁶³⁰

Σε ότι αφορά τα νομοτυπικά χαρακτηριστικά των αξιόποινων πράξεων, προβλέπεται το βασικό έγκλημα (άρθρο 6, παρ. 1 περ. β) της από πρόθεση υποβάθμισης του θαλάσσιου ύδατος (ποινή φυλάκισης τουλάχιστον ενός έτους και χρηματική ποινή) και η διακεκρωμένη μορφή του (άρθρο 6, παρ. 1 περ. α) το οποίο αναβαθμίζεται σε κακούργημα (ποινή κάθειρξης μέχρι δέκα ετών και χρηματική ποινή) αν, εξαιτίας της σοβαρότητας της υποβάθμισης, δημιουργείται κίνδυνος θανάτου ή βαριάς σωματικής βλάβης ή ευρεία οικολογι-

628. Βλ. στην Αιτιολογική Έκθεση του Ν. 4037/2012, σελ. 1, όπου ως «γνήσια διεθνή εγκλήματα» χαρακτηρίζει τις πράξεις ρύπανσης, με βάση το πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας 2005/35/EK, και Συμεωνίδου-Καστανίδου, Ε., Ποινική καταστολή της θαλάσσιας ρύπανσης: η μεταφορά της Οδηγίας 2005/35/EK στο Ελληνικό δίκαιο, www.nomosphysis.org.gr 2009, υπό 2α. Έτσι και ο Μοροζίνης, Περιβάλλον ΙΙΙ, 2012, ό.π., σελ. 41-42.

629. Βλ. σελ. 2 της Αιτιολογικής Έκθεσης.

630. Έχουμε να κάνουμε επομένως με ένα έγκλημα αποτελέσματος. Έτσι και ο Μοροζίνης, Περιβάλλον ΙΙΙ, 2012, ό.π., σελ. 31.

κή διατάραξη ή καταστροφή). Παράλληλα, όπως αναφέρθηκε πιο πάνω, προβλέπεται και η εξ αμελείας ποινική ευθύνη τόσο για το βασικό έγκλημα όσο και για τη διακεκομμένη μορφή του.

Ακόμη ειδικής μνείας αξίζει η προβλεπόμενη στο άρθρο 6 παρ. 3 του εν λόγω νόμου ποινικοποίηση των επαναλαμβανόμενων μικρής σημασίας απορρίψεων, οι οποίες, όχι μεμονωμένα αλλά σε συνδυασμό μεταξύ τους συνολικά αξιολογούμενες, καταλήγουν σε υποβάθμιση της ποιότητας του θαλάσσιου ύδατος, ενώ στην παρ. 4 η ποινική ευθύνη επεκτείνεται και στις περιπτώσεις τέλεσής τους από αμέλεια. Η διάταξη αυτή που μεταφέρθηκε από το άρθρο 5α παρ. 3 της Οδηγίας 2009/123/EK στο άρθρο 6 παρ. 3 του Ν. 4037/2012 στοχεύει, σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του Σχεδίου Νομοθετικού Ψηφίσματος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 20/2/2009,⁶³¹ στο «να αποτραπούν μερικοί υπεύθυνοι των θαλασσιών μεταφορών, οι οποίοι στην πράξη προτιμούν να πραγματοποιούν μια παράνομη δραστηριότητα ρύπανσης, επειδή τελικά αποδεικνύεται φθηνότερη η καταβολή διοικητικής κύρωσης από τη συμμόρφωση προς την σχετική νομοθεσία... Με τις συμπεριφορές αυτές, που είναι πολύ συχνές, η παλαιά αρχή του ο 'ρυπαίνων πληρώνει' μετετράπη σε 'πληρώνω για να ρυπαίνω'». Απαιτείται όμως τοπική και χρονική ενότητα των επιμέρους απορρίψεων, από τον ίδιο δράστη φυσικά χωρίς όμως να είναι απαραίτητη προϋπόθεση η ύπαρξη ενότητας δόλου, παρά μόνο για τις υπαγόμενες στην παρ. 3 περιπτώσεις,⁶³² αφού στην παρ. 4 τιμωρούνται οι υπαίτιοι της πράξεως της παρ. 3 και για την εξ αμελείας πρόκληση της υποβάθμισης με αυτό τον τρόπο.

Τέλος, θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι διατάξεις του Ν. 4037/2012 θεσπίζουν ένα ειδικό νομοθετικό καθεστώς σε σχέση με εκείνο του Ν. 743/1977 «Περί προστασίας του περιβάλλοντος και άλλων συναφών θεμάτων» αλλά και αυτό του Ν. 1650/1986 και τούτο γιατί ο Ν. 4037/2012 υιοθετεί τις ειδικές ρυθμίσεις της Οδηγίας 2009/2012 που προβλέπουν ένα συγκεκριμένο πλαίσιο κυρώσεων για προσδιοριζόμενες ειδικά σε αυτήν απορρίψεις συγκεκριμένων ρυπογόνων ουσιών από πλοία και έχουν αποκλειστική εφαρμογή σε προσβολές του θαλάσσιου περιβάλλοντος μόνο από αυτές τις ουσίες. Κατά συνέπεια, υπερισχύουν κάθε άλλης σχετικής διάταξης και ιδίως αυτών του Ν. 743/1977 και του Ν. 1650/1986, εκτός και αν οι διατάξεις των νομοθετημάτων αυτών καλύπτουν περιπτώσεις που δεν ρυθμίζονται από το Ν. 4037/2012.⁶³³

631. Βλ. Συμεωνίδου-Καστανίδου, Ποινική καταστολή της θαλάσσιας ρύπανσης, 2009, ό.π., υπό 2β.

632. Βλ. και Συμεωνίδου-Καστανίδου, 2009, ό.π.

633. Βλ. και Αιτιολογική Έκθεση του Ν. 4037/2012 σελ. 2, όπου ρητά αναφέρεται ότι: «Οι προτεινόμενες με το σχέδιο νόμου ρυθμίσεις, αποτελούν ένα ειδικό νομικό καθεστώς, διακρι-

4. Συμπεράσματα

Οι νομοθετικές μεταβολές που επιφέρουν οι ποινικές διατάξεις του Ν. 4037/2012 και ιδίως του Ν. 4042/2012 αναμφισβήτητα αποτελούν θετικό δείγμα γραφής για τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας της περιβαλλοντικής προστασίας. Ωστόσο, δεν θα πρέπει να παραβλεφθεί ότι αυτή η θετική νομοθετική εξέλιξη συνδέεται με την υποχρέωση συμμόρφωσης της χώρας προς τις οδηγίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Πέραν όμως αυτού, είναι εμφανές ότι υπάρχουν ουσιαστικές δυνατότητες αξιοποίησης του υπάρχοντος ποινικού οπλοστασίου για την αναβάθμιση της προστασίας του περιβάλλοντος στην Ελλάδα. Στο βαθμό που θα ενεργοποιηθεί αποτελεσματικά και ο διοικητικός μηχανισμός του κράτους για τον έλεγχο της περιβαλλοντικής παραβατικότητας θα μπορούμε να ελπίζουμε ότι σταδιακά είναι δυνατή η ουσιαστική βελτίωση του συστήματος της περιβαλλοντικής προστασίας στη χώρα μας.

Ασφαλώς δεν αρκεί μόνο η ενεργοποίηση του ποινικού δικαίου για τη βελτίωση της παρεχόμενης προστασίας στα περιβαλλοντικά αγαθά. Ιδιαίτερη βαρύτητα για την επίτευξη αυτού του στόχου αποκτά η διαμόρφωση οικολογικής συνείδησης σε ευρύτερα λαϊκά στρώματα αλλά και στην εκάστοτε πολιτική εξουσία στη βάση της διαχρονικής γνώσης ότι το περιβάλλον δεν είναι μόνο ένα αγαθό ύψιστης κοινωνικής σημασίας, αλλά ότι αποτελεί θεμελιώδη όρο διατήρησης της ζωής στον πλανήτη.

νόμοιο από εκείνο του Ν. 743/1977, του οποίου οι διατάξεις έχουν κωδικοποιηθεί με το Π.Δ. 55/1998 και εκείνο του Ν. 1650/1986... «Οι προτεινόμενες ρυθμίσεις, ως ειδικές, υπερισχύουν κάθε άλλης διάταξης και ιδίως των διατάξεων του Ν. 743/1977 και του Ν. 1650/1986, οι οποίες εφαρμόζονται στο μέτρο που εκείνες (προτεινόμενες ρυθμίσεις) δεν ευρίσκουν έδαφος εφαρμογής».